

V období devadesátého výročí narození prvního dělnického prezidenta naší republiky Klementa Gottwalda vychází sborník předních československých společenskovedních autorů, kteří se v něm snaží ukázat, jak si naše komunistická strana, náš lid váží Klementova díla a jeho politického odkazu.

Vysokou autoritu, kterou si K. Gottwald získal i v mezinárodním dělnickém hnutí, založil na hluboké znalosti teorie marxismu-leninismu, na bolševické principiálnosti, na shodě slov a skutků, na oddanosti zájmům dělnické třídy i na neobyčejné skromnosti, statečnosti, čestnosti, vysoké odpovědnosti, ukázněnosti a pracovitosti. Pracovat svědomitě pro blahobyt lidu, ku prospěchu svého lidu, komunistické strany a socialismu se stalo hlavní náplní jeho způsobu života.

Marxisticko-leninské hodnocení osobnosti, jak učil V. I. Lenin, nespočívá v nějakém mechanickém součtu jednotlivých kladů, záporů nebo omylů, ale především v celkovém posouzení její úlohy v konkrétních historických souvislostech, v tom, jak přispívá svou činností k dějinnému pokrokovému pohybu společnosti. Hodnotíme-li Klementa Gottwalda z tohoto zorného úhlu, pak zůstává i nadále velikou postavou moderních československých dějin, neboť jeho život byl spjat s bojem za práva pracujících a vítězství dělnické třídy.

Z těchto důvodů je výročí narození takové historické osobnosti, jako Klement Gottwald, jedinečnou příležitostí k tomu, aby pracovníci z oblasti společenských věd, bez ohledu na obor, využili jeho bohatých podnětů a myšlenek jako metody k řešení i současných naléhavých a složitých problémů. Z jeho díla mohou čerpat totiž nejen historikové. Radu zkušeností, podnětů i poučení získávají z jeho prací i sociologové, filozofové, vědečtí komunisté, ekonomové, pedagogové i pracovníci z dalších společenských věd, neboť jeho dílo svou tematikou a významem prostupuje všechny společenské vědy.

Recenzovaná publikace, která vychází již ve druhém vydání (první vydání vyšlo v r. 1983), jak autorsky, tak i obsahově rozšířeném, směřuje nejen k využití odkazu K. Gottwalda ve společenskovědní teoretické práci, ale zároveň k využití jeho myšlenkového bohatství při řešení aktuálních otázek dalšího rozvoje současné socialistické společnosti v období po XVII. sjezdu KSČ a XXVII. sjezdu KSSS. Příspěvky jedenácti autorů jsou věnovány otázkám třídní a sociální struktury československé společnosti, svazku dělnické třídy s rolnictvem, otázkám mládeže, úloze kultury, socialistického státu, vedoucí úloze KSČ, společenskému řízení, sociální politice a utváření socialistického způsobu života. Závěrečné kapitoly pojednávají o teorii a praxi v díle Klementa Gottwalda a o úloze a místě marxisticko-leninské sociologie.

Při čtení publikace je patrné, že její struktura odráží hluboké studium díla K. Gottwalda. Již názvy jednotlivých kapitol vypovídají o tom, že uvedené problémy, kromě závěrečné kapitoly, tvořily osu tematiky, kterou se K. Gottwald zabýval, prováděl její analýzu a na základě hlubokého zobecnění z nich vyvozoval teoretické a zejména praktické závěry, účinně uplatňované v politickém životě naší vlasti.

Zaměření publikace nemá historizující charakter. Odkaz Klementa Gottwalda je využíván spíše jako metodologické východisko pro řešení naléhavých úkolů, které jsou koncipovány v materiálech XVII. sjezdu KSČ.

První kapitola *Vývoj sociálně třídní struktury naší společnosti* (F. Charvát) vychází z obsáhlé analýzy sociální a třídní struktury Československa, jak ji provedl K. Gottwald na V. sjezdu KSČ i na VIII. a IX. sjezdu KSČ. Tyto Gottwaldovy analýzy obsahují významné metodologické poznatky, jichž je dosud využíváno i v marxisticko-leninské sociologii při analýze třídní a sociální struktury ČSSR. F. Charvát ukazuje vývoj naší společnosti od předmnichovské republiky až po rok 1984, přičemž bohatě využívá veškeré dostupné statistické prameny.

V další kapitole *Svazek dělnické třídy a rolnictva* věnuje R. Franěk pozornost vytváření a upevňování svazku dělnické třídy a rolnictva, a to zejména v etapě přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou. Jde o problematiku, která vlastně tvoří osu politického zájmu K. Gottwalda. Tato kapitola je uzavřena komentářem aplikace Leninova družstevního plánu v Československu.

Otázkám *mládeže*, o níž pojednává třetí kapitola (A. Fazík), věnovala vždy KSČ a i sám K. Gottwald mimořádnou pozornost. Cenné jsou zejména jeho myšlenky o cestách utváření sociálního a politického profilu mladého člověka a zvláště o jednotě mládeže a o mládežnické organizaci. V úvodu této kapitoly se věnuje A. Fazík názorům klasiků marxismu-leninismu na mládež a dále ukazuje, jak K. Gottwald tvůrčím způsobem aplikoval zejména odkaz V. I. Lenina, týkající se mládeže, ve svém díle a ovšem v celé činnosti KSČ. Autor této kapitoly se nevyhýbá ani složitému

krizovému období na konci šedesátých let, které výrazně poznamenalo i naše mládežnické hnutí, a ukazuje, jak byla tato krize překonána. Dále pak — s využitím řady tabulek a grafů — charakterizuje místo mládeže v dnešní socialistické společnosti a dospívá k závěru, že mládež je nejdynamičtější složkou naší společnosti. Tuto tezi dokumentuje i tím, jak se mládež a její mládežnická organizace — SSM podílí na vědeckotechnickém rozvoji naší společnosti a jak se SSM stal oprávněně blízkým spolupracovníkem KSČ.

Odkaz K. Gottwalda bohatě postihují i následující kapitoly: *Kulturní revoluce* (L. Tomášek), *K. Gottwald — tvůrce a zakladatel státu nového typu* (J. Kovařík), *Kontinuita vývoje socialistického řízení čs. národního hospodářství* (K. Hlavatý), *Vedoucí úloha strany a masová politická práce* (M. Šolc), *Sociální politika* (M. Solcová), *Socialistický způsob života* (L. Hrzal), *Teorie a praxe v díle K. Gottwalda* (V. Cechák), *Rozvoj marxisticko-leninské sociologie — příspěvek k naplňování odkazu K. Gottwalda*. V této kapitole F. Zich ukazuje, že odkaz K. Gottwalda pro sociologii spočívá zejména v angažovaném přístupu k zápasu za revoluční přestavbu světa. Zabýval se aktuálními úkoly sociologie jak v oblasti základního, tak i aplikovaného výzkumu. Zdůrazňuje, že úkoly a poslání sociologie v současné době můžeme správně pochopit jen na základě respektování specifičnosti současné vývojové etapy společnosti, etapy budování rozvinutého socialismu. Výstižně připomíná, že plnění těchto úkolů a další pozitivní rozvoj marxistické sociologie jsou spojeny se systematickou a fundovanou kritikou současných směrů buržoazní a nemarxistické sociologie, zejména pak jejich sociálně politických implikací.

Úplný závěr publikace tvoří životopisná data K. Gottwalda.

Veliký význam životního díla a odkazu K. Gottwalda pro dnešek výstižně charakterizoval J. Fojtík na shromáždění pracujících ve Vyškově-Dědicích k 85. výročí narození K. Gottwalda, když řekl: „Jakkoli se však doba, kdy působil, vzdaluje, jeho dílo žije a nabývá na významu. Ztělesněno ve výsledcích socialistické výstavby, jejíž generální linii vypracoval, promítá se do naší současnosti, do našeho dnešního úsilí, do našich dnešních záměrů a rozhodování. Mnohé z jeho myšlenek zní dosud aktuálně, podnětně i velmi naléhavě“ (J. Fojtík, Rudé právo 24. 11. 1981).

Myšlenky obsažené v díle K. Gottwalda tvoří integrální součást marxisticko-leninské teorie. Jeho odkaz dnešku nás zavazuje důsledně a uvědoměle vést zápas za realizaci závěrů XVII. sjezdu KSČ a XXVII. sjezdu KSSS. Tato publikace nám to připomíná a zároveň nás pro tento zápas ideově vyzbrojuje. Domnívám se proto, že neujde pozornosti jak sociologů, tak pracovníků ostatních společenských věd a bude využita v jejich vědecké, pedagogické i propagandistické práci.

Alena Kunstová

J. Řehák — B. Řeháková: Analýza kategorizovaných dat v sociologii

Praha, Academia 1986, 397 s.

Téma zpracování kategorizovaných dat a kontingenčních tabulek nebylo dosud v československé odborné literatuře monograficky pokryto. Proto je recenzovaná kniha vítaným příspěvkem k této problematice, speciálně z hlediska sociologické metodologie, má však daleko širší aplikační dosah, a to i přesto, že výběr metod, příkladů a celý aplikační kontext ze sociologie vychází a k ní se obrací.

Tato recenzovaná kniha má v naší literatuře netradiční charakter, a to jak po obsahové, tak po metodické stránce. Z celého nepřehledného repertoáru metod matematické statistiky vybírá souhrn těch přístupů, které dle názoru autorů jsou výrazně nosné právě pro využití v sociologickém výzkumu a v praxi.

Přístup autorů je vyjádřen v úvodu a skutečně prolíná celým textem: praktičnost, užitečnost, použitelnost, interpretovatelnost.

Současné kontexty, podmínky a motivační páky rozvoje statistiky mají výrazně dynamický charakter. Po jistém odklonu od praktičnosti se statistika vrací ke svým kořenům, jimiž je analýza dat. Značný vliv na vývoj statistiky měly a mají společenské vědy a sociologie zvláště. Typy dat i úloh sociologického výzkumu výrazně posunuly způsob statistického myšlení směrem k exploračnímu přístupu a zároveň vyvinuly tlak na rozvoj metod analýzy kategorizovaných dat a na další postupy, jako je seskupování a mnohorozměrné škálování. Velkou roli tu sehrála nová technika, od superpočítačů až k mikropočítačům. Vznik programových systémů, které může obsluhovat sám sociolog, bez větší závislosti na programátovi či statistikovi, vedl k prudkému rozvoji analytických úloh a neustálému prohlubování otázek, které si